

Ὁ ἱστορικὸς Εὐσέβιος (4^{ος} αἰ.) στὴν Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία του, διασώζει ἐπιστολὴ τοῦ Διονυσίου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας (247-264), στὴν ὁποία γράφεται μεταξὺ ἄλλων (Βιβλίον Ζ΄, κεφ. 22):

Μετὰ ταῦτα λοιμικῆς τὸν πόλεμον διαλαβούσης νόσου τῆς τε ἐορτῆς πλησιαζούσης, αὐθις διὰ γραφῆς τοῖς ἀδελφοῖς ὁμιλεῖ, τὰ τῆς συμφορᾶς ἐπισημαινόμενος πάθη διὰ τούτων·

«Τοῖς μὲν ἄλλοις ἀνθρώποις οὐκ ἂν δόξειεν καιρὸς ἐορτῆς εἶναι τὰ παρόντα... Νῦν μὲν γε θρήνοι πάντα, καὶ πενθοῦσιν πάντες, καὶ περιηχοῦσιν οἰμωγαὶ τὴν πόλιν διὰ τὸ πλῆθος τῶν τεθνηκότων καὶ τῶν ἀποθνησκόντων ὁσημέραι· **(3)** Ὡς γὰρ ἐπὶ τῶν πρωτοτόκων τῶν Αἰγυπτίων γέγραπται, οὕτως καὶ νῦν ἐγενήθη κραυγὴ μεγάλη· οὐ γὰρ ἔστιν οἰκία, ἐν ἣ οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῇ τεθνηκώς, καὶ ὄφελόν γε εἶς.

... ἐπικατέσκηψεν ἡ νόσος αὕτη, πρᾶγμα φόβου τε παντὸς φοβερώτερον ἐκείνοις καὶ συμφορᾶς ἡστινος οὖν σχετλιώτερον καὶ ὡς ἴδιός τις αὐτῶν ἀπήγγειλεν συγγραφεύς, πρᾶγμα μόνον δὴ τῶν πάντων ἐλπίδος κρεῖσσον γενόμενον, ἡμῖν δὲ οὐ τοιοῦτο μὲν, γυμνάσιον δὲ καὶ δοκίμιον οὐδενὸς τῶν ἄλλων ἔλαττον. Ἀπέσχετο μὲν γὰρ οὐδὲ ἡμῶν, πολλὴ δὲ ἐξῆλθεν εἰς τὰ ἔθνη. ...

Μετὰ ἀπὸ αὐτά, καὶ ἐνῶ τὸν πόλεμο ἀκολούθησε λοιμώδης νόσος καὶ πλησίαζε ἡ ἐορτὴ, πάλι ἐπικοινωνεῖ (σ.μ. ὁ Διονύσιος) δι' ἐπιστολῆς μὲ τούς ἀδελφούς, περιγράφοντας τὴν συμφορὰ μὲ τὰ ἐξῆς:

«Στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους (σ.μ. τοὺς εἰδωλολάτρες) δὲν θὰ μπορούσε νὰ φανεῖ καιρὸς ἐορτῆς ὁ παρών... Θρήνοι παντοῦ καὶ οἱ πάντες πενθοῦν, καὶ ἀντηχοῦν οἰμωγές στὴν πόλη γιὰ τὸ πλῆθος τῶν τεθνεώτων καὶ ὅσων πεθαίνουν κάθε μέρα. Ὅπως εἶναι γραμμένο γιὰ τὰ πρωτότοκα τῶν Αἰγυπτίων, ἔτσι καὶ τώρα, ἐγενήθη κραυγὴ μεγάλη. Διότι δὲν ὑπάρχει σπίτι στὸ ὁποῖο νὰ μὴν ὑπάρχει καὶ ἓνας νεκρός· καὶ μακάρι νᾶναι μόνο ἓνας.

... ἐπέπεσε αὐτῇ ἡ νόσος, φοβερώτερη παντὸς φόβου γιὰ ἐκείνους καὶ ἐλεεινότερη κάθε συμφορᾶς, καὶ -ὅπως εἶπε ἓνας δικός τους συγγραφεύς- τὸ μοναδικὸ πρᾶγμα ποὺ ὑπερισχύει τῆς ἐλπίδος. Σ' ἐμᾶς ὅμως δὲν εἶναι τέτοιο, ἀλλὰ γύμνασμα καὶ δοκιμαστήριον καθόλου κατώτερο τῶν ἄλλων. Διότι βέβαια δὲν ἔμεινε μακρὰ οὔτε ἀπὸ ἐμᾶς, ἂν καὶ περισσότερο ἔπληξε τὰ ἔθνη. ...

Οἱ γοῦν πλείστοι τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν δι' ὑπερβάλλουσαν ἀγάπην καὶ φιλαδελφίαν ἀφειδοῦντες ἑαυτῶν καὶ ἀλλήλων ἐχόμενοι, ἐπίσκοποῦντες ἀφυλάκτως τοὺς νοσοῦντας, λιπαρῶς ὑπηρετούμενοι, θεραπεύοντες ἐν Χριστῷ, συναπηλλάττοντο ἐκείνοις ἀσμενέστατα, τοῦ παρ' ἐτέρων ἀναπιμπλάμενοι πάθους καὶ τὴν νόσον ἐφ' ἑαυτοὺς ἔλκοντες ἀπὸ τῶν πλησίον καὶ ἐκόντες ἀναμασσόμενοι τὰς ἀλγηδόνας. Καὶ πολλοὶ νοσοκομήσαντες καὶ ῥώσαντες ἐτέρους, ἐτελεύτησαν αὐτοί, τὸν ἐκείνων θάνατον εἰς ἑαυτοὺς μεταστησάμενοι ...

(8) Οἱ γοῦν ἄριστοι τῶν παρ' ἡμῖν ἀδελφῶν τοῦτον τὸν τρόπον ἐξεχώρησαν τοῦ βίου, πρεσβύτεροί τε τινες καὶ διάκονοι καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ λαοῦ, λίαν ἐπαινούμενοι, ὡς καὶ τοῦ θανάτου τοῦτο τὸ εἶδος, διὰ πολλὴν εὐσέβειαν καὶ πίστιν ἰσχυρὰν γινόμενον, μηδὲν ἀποδεῖν μαρτυρίου δοκεῖν.

(9) Καὶ τὰ σώματα δὲ τῶν ἀγίων ὑπτίαις χερσὶ καὶ κόλποις ὑπολαμβάνοντες καθαιροῦντές τε ὀφθαλμοὺς καὶ στόματα συγκλείοντες ὠμοφοροῦντές τε καὶ διατιθέντες, προσκολλώμενοι, συμπλεκόμενοι, λουτροῖς τε καὶ περιστολαῖς κατακοσμοῦντες, μετὰ μικρὸν ἐτύγχανον τῶν ἴσων, ἀεὶ τῶν ὑπολειπομένων ἐφεπομένων τοῖς πρὸ αὐτῶν.

(10) Τὰ δὲ γε ἔθνη πᾶν τούναντίον· καὶ νοσεῖν ἀρχομένους ἀπωθόυντο καὶ ἀπέφευγον τοὺς φιλτάτους κᾶν ταῖς ὁδοῖς ἐρρίπτουν ἡμιθνήτας καὶ νεκροὺς ἀτάφους ἀπεσκυβαλίζοντο, τὴν τοῦ θανάτου διάδοσιν καὶ κοινωνίαν ἐκτρεπόμενοι, ἦν οὐκ ἦν καὶ πολλὰ μηχανωμένοις ἐκκλῖναι ῥάδιον».

Οἱ περισσότεροι λοιπὸν ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς μας, περιφρονώντας ἀπὸ ὑπερβάλλουσα ἀγάπη καὶ φιλαδελφία τὸν ἑαυτό του καὶ μένοντας σὲ ἐπαφὴ μεταξύ τους, ἐπιμελούμενοι χωρὶς προφυλάξεις τοὺς ἀσθενεῖς, διακονώντας ἀρχοντικά, ὑπηρετώντας ἐν Χριστῷ, συναπεβίωσαν μαζί τους καταχαρούμενοι, μολυνόμενοι μὲ τὴν ἀσθένεια ἀπὸ ἄλλους καὶ ἐλκύοντάς τιν ἐπάνω τους καὶ θεληματικὰ ἀναλαμβάνοντας τὶς ὁδύνες. Καὶ πολλοὶ ποὺ περιέθαλψαν καὶ ὑγίαναν ἄλλους, ἐτελεύτησαν οἱ ἴδιοι, μετακομίζοντας τὸν θάνατο ἐκείνων στὸν ἑαυτό τους ...

Ἔτσι λοιπὸν, οἱ καλύτεροι ἀπὸ τοὺς ἐδῶ ἀδελφούς μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὴν ζωὴ, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ μερικοὶ πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι καὶ λαϊκοί, ἐπαινούμενοι λίαν, καθὼς πιστεύεται ὅτι καὶ τοῦτος ὁ τρόπος θανάτου, ὁ πραγματοποιούμενος ἐκ πολλῆς εὐλαβείας καὶ πίστεως ἰσχυρᾶς, δὲν διαφέρει καθόλου ἀπὸ μαρτύριο.

Καὶ παραλαμβάνοντας τὰ σώματα τῶν κοιμηθέντων μὲ ἀνοιχτὰ τὰ χέρια καὶ τὴν ἀγκαλιά τους, κλείνοντάς τους τὰ μάτια καὶ τὸ στόμα, κουβαλώντας τους στοὺς ὤμους καὶ τακτοποιώντας τους, προσκολλώμενοι ἐπάνω τους, συμπλεκόμενοι μαζί τους, πλένοντάς τους καὶ ἐνδύοντάς τους πρὸς τὴν ταφή, μετὰ ἀπὸ λίγο ἀπολάμβαναν τὰ ἴδια, καθὼς διαρκῶς ὅσοι ἀπέμεναν ἀκολουθοῦσαν τοὺς προηγούμενους.

Τὰ δὲ ἔθνη (σ.μ. οἱ εἰδωολάτρεις) τὸ τελείως ἀντίθετο. Μόλις ἄρχιζε κάποιος ἀκόμη καὶ ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀγαπητούς τους νὰ νοσεῖ, τὸν ἀπομάκρυναν καὶ τὸν ἀπέφευγαν, τοὺς ἔριχναν ἡμιθανεῖς στὸν δρόμο, τοὺς νεκροὺς πετοῦσαν ἀταφους σὰν σκουπίδια, προσπαθώντας νὰ ἀποφύγουν τὴν μετάδοση τοῦ θανάτου καὶ συμμετοχὴ τους, ἀπὸ τὴν ὁποία ὅμως δὲν ἦταν εὐκόλο νὰ ἀπαλλαχθοῦν παρὰ τοὺς πολλοὺς τρόπους ποὺ μεταχειρίζονταν.